

- В. П. Недялков, Г. Г. Сильницький. – Л. : Наука, 1969. – 311 с.
4. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / Віталій Макарович Русанівський. – К. : Наукова думка, 1971. – 315 с.
5. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer. – Leipzig : Bibliographisches Inst., 1971. – 327 s.
6. Kaliuščenko V. D. Die Wortbildung des Verbes im Deutschen und Ukrainischen / V. D. Kaliuščenko // Ukrainisch-bayerische Tagung an der Iwan-Franko-National-Universität L'wiv "Ukrainisch-bayerische Beziehung: Germanistik im Spannungsfeld zwischen Kultur, Politik und Wirtschaft". – Львів : БАК, 2004. – S. 144–151.
7. Kühnhold I. Präfixverben / I. Kühnhold // Deutsche Wortbildung. Erster Hauptteil: Das Verb. – Sprache der Gegenwart. – Düsseldorf : Schwann, 1973. – Ed. XXIX. – S. 341–375.
8. Persson I. Die kausative Struktur aus semantischer und pragmatischer Sicht / I. Persson // Sprache und Pragmatik. Lunder Symposium. – Lund : LiberLärmedel, 1979. – 167 s.

МОДЕЛІ АФІКСАЛЬНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ В КОРЕЙСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

УРЯДОВА В. Д.

Київський національний лінгвістичний університет

Лінгвістична парадигма кінця ХХ – початку ХХІ ст. спрямована на розв'язання такої актуальної проблеми сучасного словотвору та теорії номінації, як з'ясування механізмів мотивації, що на вербальному рівні виявляється у структурно-семантичних зв'язках між похідними та твірними одиницями мовної системи (О. Селіванова). Незважаючи на те, що поняття мотивації виникло у словотворі як відповідник формальної та семантичної похідності слів, яка відображає формально-змістовий зв'язок похідного та твірного слів у межах знакового коду мовної системи (В. Гак, О. Земська, І. Улуханов, М. Янценецька), все частіше мовознавці наполягають на вивченні словотворчої мотивації, з одного боку, в синхронічно-діахронічному аспекті (С. Соколова), а з іншого, в онтологічно-універсологічному (М. Гінатулін). Особливо важливо це для досліджень контрастивно-типологічного плану.

Останнім часом спостерігається активізація зіставно-типологічного вивчення словотвору як близькоспоріднених (Л. Мартинова, Л. Сегін), так і неблизькоспоріднених мов (Ю. Мосенкіс, Д. Переверзев, Ю. Собков), результати якого свідчать про те, що саме афіксальні засоби словотворення найкоректніше відображають структурну спільність і розбіжність мов різної типологічної класифікації. Це пояснює той факт, що й дотепер актуальними залишаються проблеми дослідження кількісного й якісного складу словотворчих афіксів різних мов, які є визначальними показниками не лише генеалогічної класифікації мов, а й морфологічної будови окремої мови.

Метою цієї статті є опис результатів порівняння афіксальних засобів словотворення в корейській, російській та англійській мовах шляхом зіставлення їхніх особливостей у словотворчих системах цих мов.

У сучасному словотворенні наявний традиційний погляд на поняття афіксації, під якою розуміють приєднання афікса до основи слова або кореня

(В. Виноградов). Для мов як одного морфологічного типу, наприклад для фузійних (флексивних синтетичних і аналітичних), так і для мов іншого морфологічного типу, зокрема аглютинативних, характерні різні принципи морфемного складу слова, насамперед розмежування в слові лексичних і граматичних елементів.

Принципи розмежування лексичного й граматичного складу слова докладно було описано ще О. Пешковським, для якого вихідним поняттям стала форма слова – поділ його на значеннєву й формальну частини. На засадах учення О. Пешковського сформовано й інший принцип до поділу слова на склади. У Російській граматиці слово розглядають як таке, що має систему морфологічних значень, а форми слова визначають як “регулярні видозміни слова”, що мають одне лексичне, але різні морфологічні значення, а не одну основу й різні закінчення.

Фузія й аглютинація є двома основними типами морфемної будови слова: фузія – це сплав, аглютинація – приклеювання, склеювання (С. Яхонтов). Для фузійного слова характерним є те, що афікси одночасно виражають кілька граматичних значень, в аглютинативному ж слові межі між коренем і афіксами є цілком виразними (Л. Нікольский). Властива для аглютинації самостійність семантики і форми будь-яких коренів і афіксів зумовлює те, що в аглютинативних мовах вони мають більшу психологічну реальність для мовця: краще вичленовуються, точніше семантизуються і живуть у свідомості мовців начебто самостійно, тимчасом, як у фузійних мовах навіть корені не завжди усвідомлюються мовцями, а деякі з них невіддільні від афіксів.

За ступенем продуктивності/непродуктивності (словотворчої активності) в усіх трьох мовах виявлено високопродуктивні афікси, малопродуктивні та непродуктивні, що є віддзеркаленням тих соціолінгвістичних і прагматичних факторів, які впливають на розвиток кожної мови загалом та її словотворчих процесів зокрема.

Продуктивними вважаються такі моделі афіксального словотворення, за якими на даному етапі розвитку мови утворюються нові слова.

У корейській мові високопродуктивними є моделі похідних слів із суфіксами: N + **-원** (회사원), V + **-기** (배우기), N + **-관** (한국관), N + **-계** (시계); із префіксами: **옛-** + N (옛날), **뜻-** + N (뜻사랑); малопродуктивними є моделі похідних слів із суфіксами: N + **원** (대학원), N + **판** (출판); з префіксами: **외-** + N (외아들), **알-** + N (알약); непродуктивними є моделі похідних із суфіксами: N + **-를** (법률), N + **-반** (반대반); з префіксами: **시-** + N (시아버지, 시어머니), **만-** + N (만아들).

В російській мові високопродуктивними є моделі похідних слів із суфіксами: іменників **-ист** (тракторист), **-ик** (циник), **-ник** (ученик), **-иц(а)** (баловниця), **-щик** (могильщик), **-ств(о)** (свидетельство); дієслів **-ыва-** (зарабатываеть), **-ива-** (укачиваеть), **-ну-** (глотнуть); прикметників **-к-** (резкий), **-ск-** (французский), **-чив-** (доверчивый); із префіксами **до-** (добежать), **раз-** (разыскать), **при-** (приехать); малопродуктивними є моделі похідних слів із суфіксами **-изм** (неологизм), **-ист** (активист), **-аж** (пилотаж), **-ер** (акционер), **-ация** (агитация), із префіксами **а-** (аморальный), **анти** (антивоенный), **ре-** (реконструкция), **де-** (демонтаж), **архи-** (архисложный); непродуктивними є

моделі похідних слів із суфіксами: **-тух-** (*пастух*), **-ырь-** (*пустырь*), **-изн-** (*желтизна*), **-оть-** (*колоть*); із префіксами: **пра-** (*прадед*), **су-** (*сумрак*), **па-** (*паводок*)

В англійській мові високопродуктивними є моделі похідних слів із суфіксами: V + **-er** (*teacher*), N + **-able** (*readable*), N + **-less** (*colourless*), N + **-like** (*catlike*), N (Adj) + **-ize** (*ideologize*); із префіксами: **un-** + Adj (*unemployable*); малопродуктивними є моделі похідних слів із суфіксами: N + **-let** (*booklet*), N + **-ous** (*dangerous*), N + **-ese** (*Chinese*); із префіксами: **be-** + V (*becloud*), **mis-** + N (*misname*), **out-** + N (*outnumber*); непродуктивними є моделі похідних слів із суфіксами: N + **-or** (*sculptor*), N + **-ship** (*membership*), N + **-hood** (*childhood*), N + **-ful** (*peaceful*), V + **-en** (*deepen*), V + **-ify** (*beautify*); із префіксами: **en-** + N (*enrich*), **in-** + N (*incorrect*), **ir-** + N (*irregular*).

Саме продуктивність є основним критерієм у характеристиці *словотворчої моделі* – схеми творення нових слів у межах того самого словотворчого типу, яка не впливає на їхню словотворчу семантику, але відрізняється морфонологічними ознаками. Словотворча модель є ефективним предметом зіставлення засобів афіксації у різносистемних мовах, зокрема в корейській, російській та англійській.

Словотворча мотивація – це відносини між двома спільнокореневими словами, значення одного з яких визначається через значення іншого. В акті словотворення одні одиниці є джерелами мотивації (мотивуючі слова), а інші – мотивованими.

Корейське мотивоване словотворення представлено чотирма моделями:

1) модель *частина мови, мотивована тією ж самою частиною мови* віддзеркалює словотворення іменників (іменники, мотивовані іменниками) та дієслів (дієслова, мотивовані іншими дієсловами), наприклад: 미술가 – художник, скульптор; 관람객 – глядач, відвідувач; 욕심꾸러기 – скнара; 열리다 – бути відкритим; 닫히다 – бути закритим; і т. ін;

2) модель *частина мови, мотивована іншою частиною мови* властива для словотворення іменників та дієслів, однак мотивуючим елементом виступає інша частина мови: іменники можуть мотивуватися дієсловами, прикметниками, зображувальними словами, а дієслова – прикметниками, наприклад: 놀림 – подив, здивування; 듣기 – аудіювання; 웃음 – посмішка; 세탁기 – пральна машина, і т. ін;

3) *префіксальна модель (частина мови мотивована тією ж самою частиною мови)*, за якою утворюються передусім іменники та дієслова; префікси за своїм походженням є споконвічно корейськими морфемами, хоча зафіксовано поодинокі префікси й китайського походження, які виконують функцію словозміни, наприклад: 옛날 – стародавній; 늦잠 – довго спати, проспати; 날고기 – сире м'ясо; 무량 – безмежність, безмірність, і т. ін;

4) *квасісуфіксальна модель*, в основу якої покладено специфічні форми, які утворені за допомогою *квасісуфіксів*, якими позначають постпозитивні елементи, що приєднуються до основи та утворюють похідні квасісуфіксальні слова з категоріально-класифікуючим значенням, оскільки сам квасісуфікс не є самостійним словом, наприклад: 교통비 – транспортні витрати; 한복 – національне корейське вбрання; 음력수 – питні напої; 시민 – житель міста;

월말 – кінець місяця, і т. ін;

5) *квазіпрефіксальна модель*, в основу якої покладено специфічні форми, які утворені за допомогою *квазіпрефіксів*, якими позначають препозитивні елементи, що приєднуються до базової основи іншомовного походження та утворюють похідні квазіпрефіксальні слова з категоріально-класифікуючим значенням, оскільки сам квазіпрефікс не є самостійним словом. Квазіпрефікси на відміну від префіксів мають ханмунне (китайське) походження та мають реально-речове значення, але це значення є категоріально-класифікуючим, що і зближує їх з афіксами, наприклад: 양녀 – *прийомна дочка*, 선급 – *аванс*, 강대국 – *велика, сильна держава*, 시어머니 – *свекруха*, 생장작 – *сирі дрова*, 생고생 – *марні страждання*.

Російське мотивоване словотворення представлено чотирма моделями:

1) *модель частина мови, мотивована тією ж самою частиною мови* віддзеркалює словотворення іменників (іменники, мотивовані іменниками) та дієслів (дієслова, мотивовані іншими дієсловами), наприклад: чай – *чайник*, бег – *бегун*, дуть – *дунуть*, рисковать – *рискнуть*;

2) *модель частина мови, мотивована іншою частиною мови* властива для словотворення іменників, дієслів, прикметників, однак мотивуючим елементом виступає інша частина мови: іменники можуть мотивуватися дієсловами **преподавать – преподаватель, париться – парилка**; прикметники можуть мотивуватися дієсловами *шить- швейный, привыкать – привычный*; дієслова – прикметниками *хитрый – хитрить*, прикметник може мотивуватися прислівником *далекый – далеко*, дієслова – іменниками *строить – стройка*, прикметник – іменником *пятый – пятерка* і т. д.

3) *префіксальна модель (частина мови мотивована тією ж самою частиною мови)*, за якою утворюються передусім іменники та дієслова; після приєднання префіксу частина мови не змінює своєї частиномовної належності: *чистить – очистить, ранний – сверхранний, давать – придавать, путник – спутник, товарищ – сотоварищ*;

4) *префіксально-суфіксальна модель (частина мови мотивована тією ж самою частиною мови)* – це спосіб словотворення, при якому слово утворюється шляхом одночасного приєднання до основи суфікса і префікса, єдиних за значенням. Така пов'язана група суфікса і префікса називається *конфікс*, наприклад: *под-стакан-ник, под-зем-н-ий*. Суфіксально-префіксальним способом утворені майже всі прислівники, які містять відповідні морфи: *по-другому, влево* (мотивоване словом *левый*), *поутру*.

Російське афіксальне словотворення представлено переважно суфіксами та префіксами, які можуть бути як однозначними, так і багатозначними. Як правило, багатозначність виявляється на різних рівнях мотивації, яка зумовлює омонімічність афіксів, які не завжди мають частиномовну закріпленість.

Так, російське мотивоване афіксальне словотворення представлено чотирма типами моделей омонімічності афіксів:

1) *різноафіксальна*, коли той самий означувач може бути як префіксом, так і будь-яким іншим афіксом, наприклад: афікс **-а-**, з одного боку функціонує і як префікс для утворення іменників та прикметників зі значенням заперечення або відсутності того, що названо мотивуючим словом (*алогичность, аморальный*), і

як словотворчий суфікс прислівників, які історично походять від коротких форм дієприкметників чоловічого та середнього роду (*загодя*), а також прислівників зі значенням обставини місця (*дома*), з іншого, – як формотворчий афікс дієприслівників доконаного та недоконаного виду (*обретя, плача*);

2) одноафіксальна, коли той самий означувач застосовується до різних частин мови, у тому числі функціонуючи як словотворчий або формотворчий засіб, наприклад: суфікси **-ашк-(а)/-яшк-(а)** (словотворче значення в прізвиськах тварин – *Пегаашка*, а формотворче – в іменниках жіночого роду з пестливо-зменшувальним значенням – *мордашка*); **-ащ-(ий)/-ящ-(ий)** (відповідно: ознака, що характеризує дію / стан, який визначено мотивуючим словом – *блестящий*, і форма дієприкметника активного стану теперішнього часу – *говорящий*);

3) лише суфіксальна, наприклад: суфікс **-ва-(ть)** утворює такі форми: *забыть – забывать* (недоконаний вид дієслів I дієвідміни від відповідних дієслів доконаного виду), *бить – бивать* (значення багатократності в дієсловах, що мотивовані дієсловами недоконаного виду);

4) лише префіксальна, наприклад: префікс **вз-/взо-/вс-** утворює: а) дієслова доконаного виду зі значенням підніматися вгору за допомогою дії, що названо мотивуючим словом (*вздернуть, взмахнуть*), б) ті самі форми, але зі значенням різкої інтенсивної дії, що також названо мотивуючим словом (*взвизгнуть, взвыть*). До того ж, цей префікс у випадках, коли за його допомогою передається значення доведення до результативного завершення дії, що названо мотивуючим словом, може функціонувати і як формотворчий: *взбесить, вскипеть, вскружить*).

Англійське мотивоване афіксальне словотворення представлено двома типами суфіксальних моделей:

1) модель *частина мови, мотивована тією ж самою частиною мови* віддзеркалює словотворення іменників (іменники, мотивовані іменниками) та дієслів (дієслова, мотивовані іншими дієсловами), наприклад: *violin – violinist, farmer – farmerette, spoon – spoonful*;

2) модель *частина мови, мотивована іншою частиною мови* властива для словотворення іменників та дієслів, однак мотивуючим елементом виступає інша частина мови: іменники можуть мотивуватися дієсловами *to sleep – sleeper, to type – typist*, прикметники іменниками *boy – boyish, friend – friendly*, прислівники – прикметниками *bad – badly, nice – nicely*, дієслова – прикметниками *deep – deepen, sad – sadden*;

та одним типом префіксальної моделі:

3) модель *частина мови, мотивована тією ж самою частиною мови* віддзеркалює словотворення іменників та дієслів (іменники, мотивовані іменниками) та (дієслова, мотивовані дієсловами), наприклад: *war – prewar, happy – unhappy, to write – to rewrite, to pay – to repay, to like – to dislike*.

Отже, аналізуючи теоретичні основи словотвірних афіксальних систем у різносистемних мовах, ми дійшли висновку, що словотвірний акт, як і будь-який акт діяльності, відбувається лише тоді, коли він мотивований потребою, оскільки саме потреби виступають рушієм будь-якого виду людської діяльності, зокрема й мовотворчої. Дослідження цих потреб сприяє розумінню

внутрішньої форми слова. Кожний словотвірний акт є логічним актом мовотворчості, що дозволяє проникнути в глибини людської свідомості, в складний процес освоєння світу природи й людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гак В. Г. Новые слова и словари новых слов / Владимир Григорьевич Гак. – Л. : Наука, 1983. – С. 15–29.
3. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование / Елена Андреевна Земская. – М. : Просвещение, 1973. – 304 с.
4. Улукханов И. С. Смысл и значение в словообразовании / Игорь Степанович Улукханов // РЯШ. – 1992. – №2. – С. 21–23.
5. Ширшов И. А. Типы словообразовательной мотивированности / И. А. Ширшов // Филологические науки. – М., 1995. – С. 41–45.
6. Янценецкая М. Н. Семантические вопросы теории словообразования / Маина Николаевна Янценецкая. – Томск, 1979. – 272 с.
7. Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові / Світлана Олегівна Соколова. – К. : Наукова думка, 2003. – 283 с.
8. Гинатуллин М. М. Значение слова и мотивация. (О наименованиях птиц в диалектах английского языка) / М. М. Гинатуллин // Актуальные проблемы лексикологии. – Минск, 1970. – С. 115 – 122.
9. Мартинова Л. Б. Словотвірний потенціал слів тематичної групи “рослини” в українській та російській мовах / Л. Б. Мартинова // Система і структура східнослов'янських мов. – К., 1998. – С. 191 – 198.
10. Сегін Л. В. Структурно-семантична типологія словотвірних парадигм дієслів динамічної просторової локалізованості в українській і польській мовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / Л. В. Сегін. – Донецьк, 2003. – 20 с.
11. Мосенкіс Ю. Л. Українська і корейська мови в євразійському просторі / Ю. Л. Мосенкіс, Синишин Р., Переверзев Д. // Мова та історія : Періодичний зб. наук. пр. – К., 2007. – Вип. 92. – С. 220 – 223.
12. Переверзев Д. Дослідження генеалогічних зв'язків корейської мови в українській корейстиці / Д. Переверзев // Мова та історія : Періодичний зб. наук. пр. – К., 2007. – Вип. 92. – С. 139 – 140.
13. Собков Ю. В. Типологія криптонімів англійської та української мов: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.17 “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / Ю. В. Собков. – Львів, 2008. – 19 с.
14. Виноградов В. В. Словообразование в его отношении к грамматике и лексикологии / Виктор Владимирович Виноградов // Исследования по русской грамматике. – М. : Наука, 1975. – 371 с.
15. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / Александр Матвеевич Пешковский. 7-е изд. – М. : Учпедгиз, 1956. – 511 с.
16. Яхонтов С. Е. Служебные слова и морфемы в изолирующих языках / Сергей Евгеньевич Яхонтов // 40 лет СПб типологической школе : сб. ст. – М. : Знак, 2004. – С. 520 – 531.
17. Никольский Л. Б. О второй стороне агглютинации (на материале корейского языка) / Леонид Борисович Никольский // Морфологическая типология и проблемы классификации

язиков. – М–Л., 1965. – С. 264–270.

18. Мазур Ю. Н. Грамматика корейского языка (Морфология. Словообразование) / Юрий Николаевич Мазур. – М. : Муравей-Гайд, 2001. – 327 с.

УКРАЇНСЬКІ ТА АНГЛІЙСЬКІ ПРИСЛІВНИКИ НА **-O (-E) // -LY** В НОМІНАТИВНО-РЕФЕРЕНТНОМУ АСПЕКТІ

ФЕДУРКО О. М.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Сучасною лінгвістикою встановлено, що актуалізовані в мовленні речення-висловлення часто містять у собі компоненти, які не зумовлені валентністю предиката і які вимагають пропозитивного прочитання (Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова, Р. Д. Ван Валін, І. Р. Вихованець, М. В. Всеволодова, А. П. Загнітко, М. А. Корміліцина, Дж. Лакофф). До таких компонентів належать і прислівники, в тому числі якісні прислівники на **-o (-e) // -ly**. Семасіологічна основа прислівника як частини мови – вираження ознаки ознаки – детермінує входження цих одиниць, разом із прикметниками та дієсловами, в клас ознакових слів, проте питання характеру референції згаданих одиниць поки що однозначно не розв'язане.

Провідна семантична характеристика дієслів і прикметників – вираження поняття відношення ознаки (статальної, процесуальної) до предмета – слугує логічною підставою об'єднання їх в одну “лексичну категорію” [19, с. 10] – категорію “предикатних”, або “пропозиційних”, імен [2]. На сьогодні встановлено, що референти дієслів і прикметників – це наділені певним комплексом ознак предмети, які в конкретних висловленнях репрезентують субстанціальні синтаксеми відповідного типу [16, с. 37], оскільки категорія ознаки генетично вторинна, похідна від світу речей [15, с. 36; 16, с. 37; 17, с. 254]. Відзначене робить дієслово та прикметник предикаторами, тобто формальними засобами організації пропозиції, засобами кадрування змісту свідомості, розчленування цього змісту на низку пропозицій.

На противагу прикметника та дієслову, прислівники (і прислівники на **-o (-e) // -ly** зокрема) дослідники кваліфікують як вторинно ознакові слова, які характеризує пасивна валентність із дієсловами і прикметниками як первинно ознаковими словами та які кореспондують свої ознаки насамперед їм і лише опосередковано – предметним знакам [5, с. 298]. Натомість праці окремих дослідників (Ю. Д. Апресян, Е. Р. Лассан, М. А. Корміліциної, Л. М. Руденко), наші спостереження за функціонуванням прислівників на **-o (-e) // -ly** в конкретних реченнях-висловленнях переконують у думці, що опосередкована віднесеність їхньої ознаки до предмета не є такою однозначною.

Мета статті – встановити специфіку функціональних референцій прислівників на **-o (-e) // -ly** як різновиду ознакових слів. До її завдань належить: 1) визначити, яким субстанціальним синтаксемам можуть кореспондувати свої ознаки прислівникові синтаксеми на **-o (-e) // -ly**; 2) виділити типи прислівників у контексті цієї віднесеності.

Е. Р. Лассан, досліджуючи семантичні функції російських прислівників на